

Sammanfattning

I denna rapport redovisas resultat från de årliga drogvaneundersökningarna i årskurs 9 och gymnasiets år 2. Undersökningen i nian har genomförts sedan 1971, vilket gör den till en av de längst pågående undersökningsserierna i världen. Gymnasieundersökningen påbörjades 2004 och är därmed inne på sitt andra årtionde. Som en del i uppdraget att följa drogutvecklingen har CAN haft ansvaret för skolundersökningen sedan 1986. Från 2001 har undersökningarna genomförts på direkt uppdrag av Socialdepartementet. Syftet är i första hand att belysa utvecklingen av drogvvanor och att studera skillnader mellan olika grupper. Årets datainsamling har, liksom tidigare år, genomförts under våren med hjälp av anonyma enkäter som besvarats i klassrummen i ett riksrepresentativt skolorval. Nytt för i år var att skolorna fick välja om de ville låta eleverna besvara formuläret i pappersform eller via ett webbformulär. Underlaget till redovisningarna 2019 består av 5 214 respondenter i årskurs 9 och 4 662 i gymnasiets år 2. Bortfallet av klasser uppgick till 19 % i årskurs 9 respektive 20 % i gymnasiets år 2, det individuella bortfallet var 17 respektive 18 %.

Under 2000-talet har inte bara alkoholkonsumtionen, andelen alkoholkonsumenter samt den relaterade problembördan minskat bland skoleleverna, även tobaksvanorna har visat på en minskning över tid. Användning av narkotika har under samma tid varit mer oförändrad. Vidare syns även en viss minskning i användandet av mer sällsynta droger så som nätdroger, sniffning/boffning och att kombinera läkemedel och alkohol i berusnings-syfte. Nedan följer kapitelspecifika sammanfattningar.

Alkohol

Andelen alkoholkonsumenter såväl som mängden konsumerad alkohol bland svenska skolelever, i årskurs 9 och gymnasiets år 2, är år 2019 på fortsatt historiskt låga nivåer. I årets undersökning svarade 42 % i årskurs 9 och 69 % i gymnasiets år 2 att de druckit alkohol under de senaste 12 månaderna. Årskonsumtionen mätt i liter ren alkohol (100 %) uppmättes till 1,1 liter i årskurs 9 och 2,3 liter i gymnasiets år 2. I gymnasiet fortsätter alkoholkonsumtionen bland eleverna att minska men i nian tycks nedgången ha bromsat in sedan 2016. Vad gäller anskaffningen av alkoholen var Systembolaget den vanligaste ursprungskällan följt av person som säljer smugglad alkohol.

Alkoholrelaterade problem

Simultant med den minskande konsumtionen under 2000-talet har även den alkoholrelaterade självrapporterade problembördan minskat bland eleverna. Detta har mätts med hjälp av ett index baserat på ett flertal frågor om alkoholrelaterade problem. Bland gymnasieeleverna fortsätter den sjunkande trenden i årets mätning, men i årskurs 9 finns indikationer på att nedgången stannat av. Detta följer en liknande utveckling vad gäller andelen alkoholkonsumenter. Bland de vanligaste problemen är att ha haft sönder saker eller kläder eller att ha grälat. Omkring en femtedel av de elever som druckit alkohol de senaste 12 månaderna har angivit att de blivit fotade eller filmade i en pinsam eller kränkande situation. Så många som runt en tiondel av alkoholkonsumenterna har angivit att de har kört motorfordon, åkt med en berusad förare eller råkat ut för olycka eller skadats i samband med att de druckit alkohol.

Tobak

Tobaksanvändningen bland skoleleverna har minskat påtagligt sedan början av 2000-talet. I årets undersökning klassificerades 10 % som rökare i årskurs 9 respektive 20 % i gymnasiet år 2. I årskurs 9 låg andelen rökare på ungefär samma nivå som under det föregående året. Bland gymnasieeleverna har andelen rökande elever fortsatt att minska i årets undersökning. I årskurs 9 var det 9 % som snusade år 2019 och bland gymnasieeleverna var motsvarande andel 17 %. I årskurs 9 har andelen snusare ökat två år i rad. Utvecklingen av andelen snusare i gymnasiet år 2 har varit mer stabil men sedan ett par år tillbaka syns en ökning bland flickorna. Vidare uppgav 33 % i årskurs 9 och 37 % i gymnasiet år 2 att de någon gång använt e-cigarett. Sedan frågor om e-cigarett inkluderades i undersökningen år 2014 har det skett en ökning i båda årskurserna men i gymnasiet syns i år en nedgång för första gången. Det var omkring dubbelt så vanligt att rökande elever hade provat e-cigarett jämfört med de elever som inte rökte. Användandet av vattenpipa har mer än halverats under de senaste tio åren.

Narkotika

Narkotikaerfarenheten har varit relativt stabil de senaste tio åren sett till andelen elever som någon gång använt narkotika. Under 2019 svarade 9 % av pojkarna och 6 % av flickorna i årskurs 9 att de någon gång använt narkotika. Bland gymnasieeleverna är det mer än dubbelt så vanligt att någon gång ha använt narkotika jämfört med niorna; 19 % av pojkarna och 13 % uppgav detta i gymnasiet år 2 i årets undersökning. I båda årskurserna var cannabis det vanligaste preparatet. Konsumtionsutvecklingen bland dem som väl använt narkotika har visat på en viss ökning av det mer frekventa användandet (använt 21 gånger eller mer), men ökningen har avstannat de senaste åren. Uppfattningen att det medför stor fysisk eller psykisk skaderisk att prova cannabis 1–2 gånger har minskat bland eleverna.

Detta har tillsynes inte återspeglats i andelen som någon gång testat narkotika då den är fortsatt stabil. Bland elever som någon gång använt narkotika var det vanligaste sättet att ha fått tag på narkotikan via vänner eller en partner. Det näst vanligaste anskaffningsättet var via annan person som t.ex. en langare. Alternativet internet var förhållandevis ovanligt och angavs av några procentenheter.

Nya psykoaktiva substanser

Sedan 2014 har andelen elever som använt nätdroger även kallat nya psykoaktiva substanser (NPS) minskat. År 2019 uppgav ca. 1 % i både årskurs 9 och gymnasiet år 2 att de någon gång använt detta. Vanligast var att ha använt spice eller liknande rökmixar.

Läkemedel

Andelen elever som någon gång använt receptbelagda sömnmedel eller lugnande läkemedel utan läkares ordination har under 2000-talet legat relativt stabil. Under senare år syns dock en liten ökning bland elever i årskurs 9. I årets undersökning uppgavs sådan användning av 5 % av eleverna i respektive årskurs. Det var ungefär lika vanligt att någon gång ha använt smärtstillande medel utan läkares ordination. I kapitlet *Läkemedel* redovisas även andelen elever som någon gång använt receptbelagda centralstimulerande läkemedel på ett icke förskrivet sätt. Om ovan nämnda läkemedelstyper läggs samman uppgår den totala andelen som någon gång använt receptbelagda läkemedel utan läkares ordination till omkring 10 % i respektive årskurs. Vidare beskrivs även användandet av läkemedel som tas i samband med alkohol i berusningssyfte, vilket succesivt har minskat.

Dopning

Erfarenheten av hormondopningsmedel som anabola androgena steroider (AAS) har legat på en relativt konstant nivå omkring 1 % de senaste 20 åren i årskurs 9 och sedan 2004 i gymnasiet år 2 (1 % i årskurs 9 respektive gymnasiet år 2 som använt någon gång). Vidare framgår det att elever som under de senaste 12 månaderna använt anabola steroider i större utsträckning även har använt narkotika jämfört med elever som inte har årsaktuell erfarenhet av dessa dopningsmedel.

Sniffning och boffning

Sniffningstrenden har sedan millennieskiftet varit mer eller mindre nedåtgående och andelen elever med sniffningserfarenhet har sedan 2012 halverats i båda årskurserna. I årets undersökning uppgav 4 % av niondeklassarna och 3 % av gymnasieeleverna att de någon gång sniffat eller boffat ett preparat. Eventuella förklaringar till att en snarlik men något lägre andel av eleverna i gymnasiet rapporterat sniffningserfarenhet jämfört med eleverna i årskurs 9 är att få elever debuterar med sniffning eller boffning efter högstadiet, att gymnasieeleverna är mindre benägna att rapportera sniffningserfarenhet eller att elever med sniffningserfarenhet i lägre grad studerar vidare på gymnasiet.

Spel om pengar

Sammantaget visar utvecklingen av spel om pengar de senaste 12 månaderna på en nedåtgående trend både bland eleverna i årskurs 9 och gymnasiet, under perioden 2012–2019. Utvecklingen av andelen som spelat om 100 kronor eller mer de senaste 30 dagarna är oförändrad då det gäller flickorna i både årskurs 9 och gymnasiet och bland pojkarna i årskurs 9. Däremot har den ökat bland pojkarna i gymnasiet.